
DE WET VAN ZEVEN: HAAR BASIS VOOR DUIDING IN HET WvA-SYSTEEM

Ingmar de Boer

Als we op een theoretische manier op de Wet van zeven willen ingaan is het meest aangewezen vertrekpunt wel het derde hoofdstuk van Th.J.J. Ram's *Psychologische astrologie*, getiteld "de subjectieve wet of de wet van zeven". Als we inspringen op pagina 53, vinden we daar het begin van de uitleg over het subject.¹ Dit gedeelte bevat nogal wat ideeën uit filosofie en psychologie. In dit artikel wil ik die wat uitdiepen. Om te beginnen kunnen we in vogelvlucht een aantal definities bekijken van begrippen uit de psychologie die in dit tekstgedeelte, en binnen de WvA in het algemeen worden gebruikt. Over veel van deze begrippen bestaat onduidelijkheid en verwarring, die ik hier misschien enigszins kan wegnemen, en iets van de achtergronden kan laten zien.

Het ik en het lichaam

Uitgangspunt van de theorie over het subject is, net als bij het object, de allesomspannende tegenstelling tussen geest en stof. In het kader van de wet van zeven moeten we deze opvatten als de tegenstelling tussen de menselijke entiteit, dat wil zeggen het ik, en het lichaam, dat wil zeggen, de kluit materie waarmee deze entiteit op wonderbaarlijke wijze verbonden is. Wonderbaarlijk, want hoe precies het contact van de entiteit met het lichaam mogelijk is, is goed-beschouwd een mysterie. De exacte wetenschap kan op zulke vragen niet direct een zinvol antwoord geven. Aristoteles stelde zich de vraag al hoe de "ziel" het lichaam bestuurt in zijn werk *Over de ziel*, geschreven rond 350 v. Chr., en tegenwoordig is het onderwerp nog steeds actueel, bijvoorbeeld in de tak van computerwetenschap die zich bezighoudt met kunstmatige intelligentie.

De relatie tussen het ik en het lichaam

Enerzijds kunnen we gemakkelijk inzien dat wij niet ons lichaam zijn. We kunnen dat bijvoorbeeld ervaren wanneer iemand in onze omgeving sterft en zijn lichaam "ontzield" achterblijft. We kunnen dan bijvoorbeeld spreken over een "stoffelijk overschot". Anderzijds is het even gemakkelijk te zien dat er ook een hechte relatie is tussen de mens en zijn lichaam, bijvoorbeeld wanneer het lichaam blijkt de dingen die we willen doen te kunnen uitvoeren. Het lichaam komt dan in beweging als *gevolg* van ons willen.

Determinanten van het gedrag

Dit laatste gaat echter niet altijd helemaal goed. Een situatie waarin ons lichaam niet precies doet wat we willen, is bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een geestesziekte zoals een dwangneurose, waarbij de patiënt bijvoorbeeld voelt: "ik wil het niet, maar de drang om de dwanghandeling uit te voeren is te sterk". Het is blijkbaar mogelijk dat er determinanten zijn, factoren die het gedrag bepalen, waar we geen grip op hebben en die zich onttrekken aan de coördinatie van het ik. De relatie tussen het ik en het lichaam is dus niet direct, maar indirect: er zijn meer determinanten, bepalende factoren, dan het ik en het lichaam alleen.

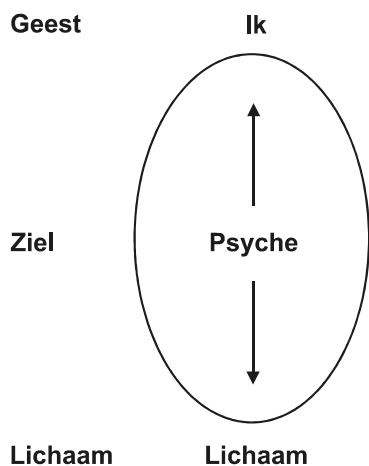
Psychodynamiek

We kunnen ons ook een situatie voorstellen waar we twifelen hoe te handelen, en zelfs verlamd worden door de twijfel. Op dat moment zijn er blijkbaar twee determinanten die met elkaar wedijveren, en de resultante kan zijn dat er geen handeling volgt. Innerlijk kunnen we dan een enorme spanning voelen. We kunnen ons bijvoorbeeld geremd voelen en onszelf daardoor schade toebrengen, of we kunnen juist in ons handelen uitschieten en iets doen waar we later spijt van hebben, of anderszins iets met teveel kracht doen. Blijkbaar is het mogelijk dat determinanten aanleiding geven tot een innerlijk conflict, ondanks dat we ons er wel degelijk van bewust zijn. Ze blijken zich dan min of meer te gedragen als natuurkundige **krachten** die alle op hetzelfde punt aangrijpen. De richting in de psychologie die de determinanten van het gedrag als krachten probeert te zien wordt **psychodynamica** genoemd. Een voorbeeld van een dergelijke psychodynamische visie op de mens is de psychoanalyse, met als grondlegger Sigmund Freud.

Geest, ziel, lichaam

De wetenschap die de determinanten van het menselijk gedrag bestudeert is dus de **psychologie**, en het veld waarin de verschillende determinanten met elkaar in wisselwerking treden noemen we de **psyche**. De dualiteit van ik en lichaam is hiermee dus aangevuld door een derde "wezensdeel", de ziel. Andere woorden voor de begrippen psychologie en psyche zijn **zielkunde** en **ziel**. Of de psyche een

denkbeeldig iets is of niet, kunnen we hier in het midden laten. Deze drieslag heeft vanaf de Oudheid een centrale rol gespeeld in de filosofie, en wel als **geest, ziel en lichaam**.²

Een van de oorzaken van de uitgebreidheid van de literatuur over het thema van geest, ziel en lichaam is ongetwijfeld dat in het Nieuwe Testament van de Bijbel deze drieslag terug te vinden is in de brieven van Paulus.³ In de brontekst van het NT staan de Griekse woorden *pneuma*, *psyche* en *soma*. Als we verder kijken naar de christelijke theologie, dan kunnen we zien dat er een analogie is van deze drieslag met de drie aspecten van de God van het Nieuwe Testament, namelijk Vader, Zoon en Heilige Geest. De Vader is de transcendente God, die verblijft in de “hemel”. Hij heeft geen direct contact met de wereld, zoals het ik geen direct contact heeft met het lichaam. De Zoon is de middelaar via welke we de Vader kunnen benaderen, corresponderend met de ziel. De Heilige Geest is de immanente God, de kracht van God in de wereld, corresponderend met het lichaam. In de theosofische literatuur heten deze drie respectievelijk de eerste, tweede en derde logos, aangeduid door de symbolen cirkel, cirkel met horizontale middellijn, en cirkel met kruis.⁴ De verhouding van deze drie aspecten wordt in de theosofie wel aangegeven met de begrippen wil, wijsheid, werkzaamheid. Bij de WvA kennen we deze dan weer als **aanleg, wezen, werkelijkheid**. Deze termen zijn door A.E. Thierens geïntroduceerd als een weergave van Hegels begrippen potentieel, ideëel, reëel.⁵

In de mens	Aspect	Verhouding
Geest	1e aspect	Aanleg
Ziel	2e aspect	Wezen
Lichaam	3e aspect	Werkelijkheid

Het lichaam van de mens wordt dus beheerst door het derde aspect, met symbool cirkel met ingeschreven kruis, waarin we een viervoudigheid kunnen zien. Bij de WvA kennen we dit aspect als het object, met als basis een viervoudige structuur, de vier elementen, zoals eerder besproken in *De Wet van twaalf: de basis voor duiding in het WvA-systeem*.⁶ De menselijke ziel valt onder het tweede aspect, met symbool cirkel met horizontale middellijn, waarin we tweevoudigheid kunnen zien. Bij de WvA kennen we dit aspect als het subject, met een tweevoudige structuur, namelijk die van es en ich.

Es en ich

Nu we hebben gezien dat er verschillende determinanten van het gedrag bestaan die met elkaar in wisselwerking kunnen treden, kunnen we ons afvragen hoeveel van zulke determinanten er eigenlijk bestaan, en of het mogelijk is hierin een zekere orde te ontdekken. We zouden zelfs het vermoeden kunnen hebben dat er zeer veel mogelijke determinanten zijn, misschien zelfs wel oneindig veel. Vanuit de gedachte dat de mens geest, ziel en lichaam is, is er echter een indeling mogelijk in twee groepen. Het ik heeft een coördinerende invloed in de psyche, zoals we al hebben gezien. Daarmee hebben we een eerste groep gevonden, namelijk die determinanten die min of meer direct onder invloed staan van het ik. Aan de andere kant is er dan het lichaam, dat zijn eigen invloed heeft op het gedrag. Vanuit het lichaam komen signalen zoals honger, pijn of vermoeidheid die een stem hebben in het krachtenspel in de psyche. Hiermee hebben we een tweede groep gevonden, namelijk die determinanten die min of meer direct onder invloed staan van het lichaam. Dan is er nog het “punt” waarop de verschillende krachten lijken aan te grijpen, dat zelf niet in deze twee groepen thuishoort, maar welbeschouwd ook een determinant is. De twee groepen krachten en het centrale aangrijpingspunt zijn zeer fundamenteel, en we vinden ze dan ook in de veel psychologische mensbeelden terug. Bij de WvA heten deze twee groepen **es** en **ich**.

In de mens	Determinanten van het gedrag
Ziel	Es
	Aangrijpingspunt
	Ich

Persoonlijkheidstheorie

Tot nu toe hebben we steeds gesproken over het gedrag van de mens in algemene zin, maar als astrologen maken we bijvoorbeeld een horoscoop waaruit we een beeld vormen van een individu. In de

psychologie wordt een onderscheid gemaakt tussen de **algemene psychologie**, die het gedrag van mensen onderzoekt in het algemeen, en de **differentiële psychologie** die de verschillen tussen mensen onderling onderzoekt. In deze laatste afdeling valt de **persoonlijkheidspsychologie**, die probeert de verschillen in het gedrag van mensen in kaart te brengen. Dit heeft uiteraard alleen zin als die verschillen een zekere regelmatigheid vertonen, bijvoorbeeld als het gedrag in vergelijkbare situaties steeds wordt herhaald. Het geheel van deze regelmatigheden in het gedrag van een individu in hun onderlinge samenhang noemen we **persoonlijkheid**. Een beschrijving van de regels volgens welke het regelmatige gedrag plaatsvindt is dan een **persoonlijkheidstheorie**.⁷ Een persoonlijkheidstheorie is eigenlijk niet meer en niet minder dan een geëxpliciteerd mensbeeld. Een wetenschappelijke beschrijving van de persoonlijkheid heeft alleen betekenis binnen het kader van een persoonlijkheidstheorie.

Psychoanalyse

De begrippen es en ich worden in het WvA-systeem voor het eerst gebruikt in de opzet van de *C-cursus* van het NAG in 1937. In 1921 schrijft Ram echter al een artikel in twee delen in URANIA, getiteld *Astrologie en psychoanalyse*, waarin hij de fundamentele verhouding tussen es en ich uiteenzet, zonder echter deze begrippen uitdrukkelijk te noemen.⁸ Ook in de eerste druk van *Psychologische astrologie* van 1935 komen deze termen nog niet voor. Pas in de tweede druk van 1949 vinden we meer toelichting. Hier noemt Ram de brieven van Groddeck in *Das Buch vom Es* (in Nederlandse vertaling *Het boek van het es*) als een uitwerking van het begrip es.⁹ We vinden de termen es en ich ook bij Freud, maar die gebruikt ze in een iets andere betekenis. Freud heeft de begrippen es en ich van Groddeck overgenomen, die al een eigen opvatting over de psychoanalytische theorie had voor hij Freud ontmoette (in 1912).¹⁰ Groddecks es was een onbewuste coördinerende kracht in de mens. Ziekte psychisch of fysiek, is volgens Groddeck een functie van deze kracht waarmee de coördinatie over de verschillende fysieke of psychische wezensdelen kon worden behouden of herkreten. Freud maakte van het es een bron van alle driftmatige impulsen, die in de volwassen mens worden beteugeld door in het bijzonder het ich. In 1923 publiceerde Freud een verder uitgekristalliseerde versie van zijn theorie over het es en het ich, en hij stapte toen over naar de Latijnse woorden **id** en **ego**. Verder groeide bij Freud in de loop der tijd steeds meer het idee, dat ook de normen en idealen die onder meer vanuit de

buitenwereld het individu beïnvloeden als een zelfstandige groep van determinanten konden worden beschouwd. Hij noemde deze het **superego**. In de ontwikkeling van het jonge kind zien we dat deze drie principes in drie achtereenvolgende fasen in ontwikkeling worden gebracht, zoals hieronder weergegeven.

Principe	Fase	Periode
Id	Orale fase	Geboorte-18 ^e maand
Ego	Anale fase	18 ^e maand-in het 3 ^e jaar
Superego	Fallische fase	3 ^e - 5 ^e jaar

Lietaert Peerbolte

Als we een sprongetje maken in Rams uitleg, naar bladzijde 78, dan vinden we opnieuw een psychoanalyticus genoemd, ditmaal uit ons eigen land, namelijk Maarten Lietaert Peerbolte, die leefde van 1905 tot 1982. In zijn boek *Het mystieke streven* beschrijft hij de drie fasen en de drie principes op iets andere wijze dan Freud.¹¹ Hij noemt het es het **synthetiserende ik**, waarmee hij aangeeft dat het om een coördinerend principe gaat, namelijk het coördineert de driften ten opzichte van elkaar. Deze opvatting komt op hoofdpunten overeen met die van Groddeck.

Op astrologisch vlak herkent Ram in het principe van het synthetiserende ik de Zon. In de eerste fase is het kind nog geheel afhankelijk van de moeder, die het kind in alle wensen tegemoetkomt. Freud noemt dit principe het lustprincipe, wat in essentie inhoudt dat het kind alleen gedreven wordt door instandhouding en maximalisatie van lustgevoelens. De enige bedreiging die zich in deze fase kan voordoen is dat het lustgevoel vermindert of verdwijnt, en in die zin is dit principe dus betrekkelijk statisch: het gaat om het behouden van de gelukzalige innerlijke staat. Anders dan Freud beschouwt Lietaert Peerbolte deze toestand als een (pre-persoonlijke) mystieke eenheid.

De ontwikkelingsfasen in de interactie van het kind met zijn omgeving gaan gepaard met een ontwikkeling van het bewustzijn, zoals dat bij elke vorm van evolutie het geval moet zijn. Het kind weet in de eerste fase nog niet van het bestaan van de buitenwereld, of liever gezegd, het kind kan zich nog niet los zien van zijn omgeving: het subjectieve is nog geheel met het objectieve versmolten. Lietaert Peerbolte noemt het een oceanische staat. De psychoanalyticus Erich Neumann gebruikt het woord pleromatisch, waarmee hij uitdrukt dat het gaat om een toestand van onbegrensde volheid, vervuldheid.¹²

Uit dit bewustzijn van volheid maakt zich dan in de tweede fase, ongeveer vanaf de 18e maand na de geboorte, een nieuw principe los, Freuds ego, Lietaert Peerboltes **actuele ik**. Het actuele ik kent naast het synthetiserende ik ook de realiteit van de buitenwereld als een principe waarmee moet worden gerekend. Ram verbindt het actuele ik met Saturnus. Deze vertegenwoordigt een grens aan de volheid, en daarmee is ook de kiem gelegd voor het verbaal-conceptuele in de mens, en het bewustzijn van het afgescheiden zelf. Hier begint in het jonge kind dus de scheiding tussen binnen- en buitenwereld, tussen subject en object, en ontstaat het eerste bewustzijn van het eigen lichaam met zijn noden. Het lichaam vormt enerzijds het kanaal tussen binnen- en buitenwereld, en anderzijds is het een deel van de buitenwereld dat wij voortdurend met ons meedragen. Astrologisch is het kanaal tussen binnen en buiten de ascendant, terwijl de buitenwereld als psychologische factor, zoals die ons via ons lichaam wordt aangereikt, Saturnus is.

Rond het 3e jaar splitst zich dan opnieuw een principe af, door zowel Freud als Lietaert Peerbolte genoemd het **superego**. Het superego is wat de mens tot mens maakt, het denkvermogen, datgene waardoor hij afstand kan nemen van zichzelf en zichzelf kan zien in relatie tot andere wezens. Hierdoor is hij in staat tot beleven, en tot het beschouwen van de krachten die zich in hem roeren. Hij wordt daarmee tot een verantwoordelijk wezen, en is in principe in staat keuzes te maken los van zijn instinctmatige impulsen. De bevrediging van lust kan worden uitgesteld terwille van een strategie die eventueel effectiever is dan onmiddellijke beloning. Freud noemt dit het moraliteitsprincipe. Ram verbindt dit derde principe met de Maan.

Lietaert Peerbolte	Freud	Astrologisch
Synthetiserend ik	Id	Apollo
Actueel ik	Ego	Saturnus
Superego	Superego	Maan

Kernberg

In de psychoanalyse wordt dit drievoudige model in zijn geheel genoemd de tripartiete structuur. Op basis van dit model zijn na Freud veel nieuwe ideeën ontstaan, en ook buiten de psychoanalytische praktijk worden nieuwe uitwerkingen van dit model breed toegepast. Uit de theorie van de psychische ziekten, waarop Freud zich met name baseerde, zijn ook ideeën voorgekomen die inzicht geven in persoonlijkheid van de psychisch gezonde mens.

Onder de volgelingen van Freud vinden we bijvoorbeeld Melanie Klein (1882-1960), die in haar theorie sterk de nadruk legde op het verschil tussen psychosen, zoals schizofrenie, en neurosen zoals depressie, wasdwang of straatvrees.¹³ Freud vergeleek deze groepen psychische ziekten ook al met elkaar, en merkte op dat het belangrijkste verschil is dat bij psychosen het contact met de realiteit verloren gaat, terwijl dat bij de neurosen behouden blijft. Freud verklaarde dit, door te stellen dat in het geval van de psychose “de heerszucht van het id zich niet wil laten bedwingen door de realiteit”.¹⁴ In het geval van de neurose is de realiteit juist zeer sterk aanwezig, maar op een disfunctionele manier. Hier ontbreekt dus de coördinerende invloed van het id, en er is hier dus precies het omgekeerde aan de hand.

Otto Kernberg (1928-) postuleerde in 1976 naar aanleiding van empirisch onderzoek het borderline syndroom als een nieuwe groep, die niet in het bestaande tweeledige model van Freud en Klein paste.¹⁵ Het borderline syndroom kenmerkt zich met name door *splitting*, hetgeen wil zeggen het iemand de dingen in zijn omgeving als helemaal goed of als helemaal slecht ziet, zonder de mogelijkheid tot nuancering. Verder horen idealisering en projectieve identificatie als mechanismen bij borderline. Het woord borderline geeft weer dat dit type zich in een grensgebied tussen psychotisch en neurotisch beweegt, en borderline heeft ook kenmerken van deze beide andere types in zich. Het contact met de realiteit blijft behouden, en daarin lijkt de borderliner enerzijds op de neuroticus. Hij heeft een vaagomlijnd beeld van zichzelf en de omgeving, en daarin lijkt hij anderzijds op de psychoticus. Een astroloog kan in de kenmerken ongetwijfeld wel de betrokkenheid van de Maan herkennen.

Deze drie typen psychische ziekten worden door Kernberg op basis van de tripartiete structuur gezien als pathologische vormen van drie typen van **persoonlijkheidsorganisatie**.¹⁶ Door middel van empirisch onderzoek is bevestigd dat deze typen ook bij gezonde mensen kunnen worden onderscheiden. Als we nu de ontwikkelingsvisie uit de vorige paragraaf achter ons laten, kunnen we op theoretische gronden het volgende overzichtje opstellen.

Persoonlijkheidsorganisatie	Astrologisch
Psychotische persoonlijkheidsorganisatie (PPO)	Apollo
Borderline persoonlijkheidsorganisatie (BPO)	Maan
Neurotische persoonlijkheidsorganisatie (NPO)	Saturnus

Conclusie

In de praktijk van de horoscoopduiding volgens het WvA-systeem wordt de drieslag Apollo-Maan-Saturnus gebruikt, om met behulp van de verbinding met het psychoanalytische model van de tripartiete structuur die Ram ons in de besproken passage voorlegt, een beeld te krijgen van de verhouding tussen de drie ikprincipes, en in het verlengde daarvan een idee te verkrijgen omtrent iksterkte (ego-strength) en andere grootheden uit de wereld van de psychoanalyse.

Met het onderzoek van Kernberg en anderen in de afgelopen decennia biedt de door Ram gelegde verbinding voor WvA-astrologen een interessante mogelijkheid om tot meer begrip te komen van de psychische dynamiek in het algemeen en van psychische ziekten in het bijzonder.

In een volgend artikel hoop ik de Wet van zeven verder te behandelen in relatie met verschillende persoonlijkheidstheorieën, en de zevenvoudigheid van deze wet verder toe te lichten. ■

Noten

1. Ram, Th.J.J., *Psychologische astrologie*, 1949, PA, Becht, Amsterdam, 2e dr.
2. Peursen, Prof. Dr. C.A. van, *Lichaam-ziel-geest*, 1970, Bijleveld, Utrecht
3. b.v. I Cor 15:44-45
4. Blavatsky, H.P., *The Secret Doctrine: the Synthesis of Science, Religion, and Philosophy*, 1888, Theosophical Publishing Company, London, Vol. I p. 4-5
5. Thierens, A.E., *Cosmologie: wetenschappelijke opstellen (natuurfilosofie)*, 1913, Luctor et Emergo, Den Haag
6. Boer, Ingmar de, *De tekens van de dierenriem: de basis voor duiding in het WvA-systeem*, in URANIA jg. 97. nr 1 (januari 2003) p. 6-11, 2003
7. Hergenhahn, B.R., *An Introduction to Theories of Personality*, 1994, Prentice Hall, Engelwood Cliffs (NJ), 4e dr. (voorbeeld van een algemeen werk over het onderwerp)
8. Ram, Th.J.J., *Astrologie en psycho-analyse* in URANIA jg. 15 nrs. 3 en 4 (mei en juli 1921), NGAMA
9. Groddeck, Georg, *Het boek van het es: psychoanalytische brieven aan een vriendin*, 1978, De Arbeiderspers, Amsterdam, orig. 1923, *Das Buch vom Es*
10. Freud, Sigmund, *Das Ich und das Es*, 1923
11. Lietaert Peerbolte, M., *Het mystieke streven: psychologisch gezien*, Lietaert Peerbolte, Servire, Den Haag, [1940]
12. Neumann, Erich, *Dieptepsychologie en de vrouwelijke ontwikkeling*, 1955, Neumann, Van Loghum Slaterus, Arnhem, orig. *Zur Psychologie des Weiblichen*
13. Kernberg, Otto F., *Internal world and External Reality*, 1985 3e dr., Jason Aronson, New York, p. 39 e.v.
14. Freud, Sigmund, *Verzamelde werken*, dl. XIII p. 365
15. Kernberg, Otto F., *Object-relations theory and clinical psychoanalysis*, 1976, Jason Aronson, New York
16. Kernberg, Otto F., *Severe Personality Disorders Psychotherapeutic Strategies*, 1984, Yale University